

УДК: 336.221(477+4)

Швець Ю.О.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізького національного університету

Бахметова Я.Ю.

студентка факультету менеджменту
Запорізького національного університету

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

THE TAXATION OF INCOME OF NATURAL PERSONS: ISSUES AND PROSPECTS IN UKRAINE AND THE EU

АНОТАЦІЯ

Розглянуто особливості сплати податку з доходу фізичних осіб в Україні та перспективи його розвитку. Виокремлено спільні та відмінні ознаки сплати податку з доходу фізичних осіб в Україні та країнах ЄС, а також розкрито механізм сплати цього податку. Зроблено перелік основних елементів сплати податку, охарактеризовано динаміку максимальних і мінімальних ставок податку. Проаналізовано низку проблем щодо справляння податку з доходів фізичних осіб та сформувано рекомендації щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян в Україні.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, елементи оподаткування, Україна, Європейський Союз, мінімальні та максимальні ставки, механізм оподаткування.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены особенности уплаты налога с дохода физических лиц в Украине и перспективы его развития. Выделены общие и отличительные признаки уплаты налога с дохода физических лиц в Украине и странах ЕС, а также раскрыт механизм уплаты этого налога. Сделан перечень основных элементов уплаты налога, охарактеризована динамика максимальных и минимальных ставок налога. Проанализирован ряд проблем по взиманию налога с доходов физических лиц и сформированы рекомендации по совершенствованию механизма налогообложения доходов граждан в Украине.

Ключевые слова: подоходный налог, элементы налогообложения, Украина, Европейский Союз, минимальные и максимальные ставки, механизм налогообложения.

ANNOTATION

In this article, the features of tax payment and prospects of income development of individuals in Ukraine are considered. The analysis of the research regarding the allocation of common and distinctive features of tax payment of individuals income in Ukraine and the EU member-states, as well as the mechanism of these taxes payment are discovered. In this research, the list of basic elements for tax payment, dynamics of the maximum and minimum tax rates are analysed. Also, a number of problems concerning the tax of incomes of individuals are analysed. On this basis, the recommendations for improving the mechanism of taxation of income of Ukrainian citizens were formed.

Key words: income tax of individuals, elements of taxation, Ukraine, the European Union, the minimum and maximum rate, the mechanism of taxation.

Постановка проблеми. Сьогодні система податків не цілком справляється із виконанням своїх функцій щодо проведення загального оподаткування, фіскальної достатності, рівності платників, та особливу увагу необхідно приділити податку з доходів українців.

Досвід інших країн щодо формування та злагодженої роботи податкових систем сприятиме виправленню законодавчих та практичних помилок нашої країни.

Безперечно, ці питання потребують швидкого вирішення, тому виявлення особливостей сплати податку з доходів фізичних осіб в Україні, а також визначення спільних та відмінних критеріїв щодо оподаткування в Україні та європейських країнах – актуальна тема. Варто звернути увагу на проблеми щодо сплати податку, а також важливо розробити комплекс заходів щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оподаткування, ефективності роботи податкової системи в європейських країнах та Україні розглядали у своїх працях такі вчені, як А.Д. Гаденко [1]; А.В. Гречко [2, с. 61]; М.І. Карлін [3, с. 639]; Я.В. Лебедзевич [6, с. 243]; В.П. Мартиненко [8, с. 71]; М.І. Петік [10, с. 271]; М.О. Сухорукова [11, с. 51]; В.М. Толочко [12]; І. Тофан [13, с. 72]; І.В. Шевчук [14].

У проаналізованих працях розглянуто досвід європейських країн та його використання з метою розбудови української податкової системи. Податкова система може працювати не тільки всередині країни, вона є важливим чинником зовнішнього зближення європейських країн, сприяє утворенню єдиної європейської цінності. Таким чином, дослідження сформованої проблеми є актуальним.

Метою статті є визначення особливостей сплати податку з доходу в Україні, з'ясування спільного та відмінного у системі оподаткування в Україні та європейських країнах, виокремлення проблем щодо справляння податку з доходів фізичних осіб, розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні українська економіка перебуває у складному становищі, малий бізнес – у стані банкрутства, середній бізнес – теж не в кращо-

му стані. Підприємцям і фізичним особам все важче сплачувати всі податки.

У кожній країні світу громадяни зобов'язані сплачувати відсоток від своїх доходів до державного бюджету. Кожна країна вдосконалює методи і форми, за якими відбувається процес отримання і перерахування цих коштів до державного бюджету; це свідчить про те, на якому рівні знаходиться розвиток держави та її економічні і правові інституції.

Сьогодні податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету України.

Особливості сплати податку в Україні зазначені у табл. 1.

У будь-якій державі податкова система ілюструє специфіку організації її господарства. Порівнюючи податкову систему України та європейських країн, можна визначити, що принципової різниці у цьому відношенні немає.

Проте багато країн користуються тими податками, які довели свою дієвість та ефективність протягом багатьох років. Сюди зазвичай входять податки із підприємств та громадян, на товари та послуги, на додану вартість, митні збори, акцизи, податок на майно. Саме ці податки формують основу податкової системи в європейських країнах та в Україні.

На думку вчених, основним критерієм успіху податкової системи європейських країн на противагу Україні є принцип прозорості та простоти податкової системи, її адміністрування [4, с. 20].

В Україні протягом багатьох років говорять про необхідність впорядкування податкової системи в кількісному вимірі.

Проаналізувавши Податковий кодекс та Держбюджет за 2017 р., можна сказати, що запланованих змін не відбулося. Зокрема, планувалося понизити податок на дохід до 17%, але цього не відбулося і він залишився незмінним (18%). Насправді українська податкова система є дуже складною в управлінні, тому велика кількість податків спричинює передумови для корупції та зловживань у податковій сфері, для нерозуміння між платниками податків та державою.

Особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що її утворюють на основі прогресивної шкали. Наприклад, у Франції розрахунок податку на прибуток фізичних осіб робить податкова служба. Згідно з французькою системою доходи поділяються на 8 категорій, кожна з яких має свою методику розрахунку, в якій враховують застосовані пільги і відрахування. Особливістю є те що податок на прибуток фізичних осіб розраховують на родину і він береться з доходів за прогресивною шкалою (від 5,5 до 75%). Варто відзначити що максимальну ставку застосовують, якщо дохід сім'ї дорівнює 1 000 000 євро (вона становить 75%).

Що ж стосується оподаткування в Німеччині, то діє така ж система оподаткування, як і у Франції. Початкова ставка податку на прибуток фізичних осіб становить 0% на доходи, менші за \$9 тис. Починаючи з доходів на суму від \$9 тис. до \$11,5 тис. податок на прибуток фізичних осіб становить 2,56%.

У Великобританії початок податкового періоду – 6 квітня поточного року і закінчується він 5 квітня наступного року. Неоподатковуваний мінімум за рік становить 2790 фунтів стерлінгів, а податкові ставки – 20%, 40% і 45%.

Таблиця 1

Основні елементи сплати податку в Україні

Назва	Сутність
Суб'єкт оподаткування	1. Резиденти – фізичні особи (доходи, отримані з джерела їхнього походження в Україні, та іноземні доходи). 2. Нерезиденти – фізичні особи (доходи, отримані з джерела їхнього походження в Україні). 3. Податкові агенти.
Об'єкт оподаткування	Об'єктом оподаткування резидента є: 1. Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід. 2. Доходи з джерела їхнього походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування. 3. Іноземні доходи – прибутки, отримані з джерел за межами України. Об'єктом оподаткування нерезидента є: 1. Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід із джерела його походження в Україні. 2. Доходи з джерела їхнього походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування.
Податкова база	Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.
Ставка податку	Ставка податку становить 18% бази оподаткування щодо доходів – заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами.
Порядок нарахування	Резиденти сплачують податок з усіх доходів, отриманих із джерела їхнього походження як в Україні, так і за кордоном. При цьому у них залишається можливість врахувати податок, сплачений за кордоном, у визначенні в декларації річної суми податку, що підлягає сплаті в бюджет. Нерезидент платить податок також за чинним сьогодні принципом – тільки з доходів, одержаних в Україні.

Джерело: [9]

У Швеції за кожним платником податку на прибуток фізичних осіб закріплюється реєстраційний номер, а також рахунок, на який перераховується податок. Резиденти зобов'язані сплачувати податок з усіх джерел доходів, які вони отримують (підприємницька діяльність; капітал; заробітна плата). Податок обчислюється за прогресивною шкалою, загальна максимальна ставка податку становить 56,9%.

У Норвегії офіційно публікуються дані із платників податків і податків. Резиденти сплачують національний і місцевий податок з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. Податок на прибуток фізичних осіб з річної зарплати обчислюють за ставкою 9,5%, якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон.

В Іспанії декларація про доходи резидента включає всі доходи, які він одержав по всьому світі; незалежно від місця проживання його статус визначається на весь податковий період. Податок розраховується за ставкою від 24 до 52%. Якщо дохід становить 300 000€, то застосовується ставка 52%.

У нашій країні були спроби запровадження вищевикладеної прогресивної шкали стягнення податків, але вони не завершилися успіхом. Перелік європейських країн, які мають максимальні та мінімальні ставки податку на дохід фізичних осіб за 2017 р., наведений в табл. 2–3.

З даних табл. 3 видно, що європейські країни, які мають однаковий розмір ставки незалежно від доходу, – Білорусія (13%); Болгарія (10%); Латвія (25%); Литва (15%); Естонія (20%).

На підставі проведеного аналізу можна виокремити спільні та відмінні риси щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС (табл. 4).

У більшості країн Європи ПДФО належить до місцевих податків і регулюють ставки місцеві органи самоврядування, а в Україні – тільки держава. Водночас варто звернути увагу на визначення проблем щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС, які здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток країни (табл. 5).

Таблиця 2

Максимальні ставки податку з доходів громадян

Країна	Ставка		
	2015	2016	2017
Франція	45%	45%	75%
Данія	51%	55,4%	55,6%
Бельгія	50%	50%	50%
Португалія	42%	42%	48%
Іспанія	45%	45%	45%
Німеччина	45%	45%	45%
Норвегія	27%	25%	39%
Італія	45%	35%	36%
Люксембург	42%	34%	29%

Джерело: [12; 2, с. 65]

Таблиця 3

Мінімальні ставки податку з доходів громадян

Країна	Ставка		
	2015	2016	2017
Румунія	16%	16%	16%
Угорщина	15%	15%	15%
Литва	15%	15%	15%
Росія	13%	13%	13%
Білорусія	13%	13%	13%
Болгарія	10%	10%	10%

Джерело: [12; 2, с. 65]

Виходячи з переліку вищевикладених проблем щодо сплати податку в країнах ЄС та в Україні, було виділено групу рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян:

1. Необхідність розширення бази оподаткування ПДФО (можливість залучення до оподаткування всіх доходів, які виплачують із державних цільових фондів, що одержуються як компенсація, відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності).

2. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів.

3. Вдосконалення пільгової політики щодо

Таблиця 4

Спільні та відмінні риси щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС

Спільне	Відмінне
<ol style="list-style-type: none"> 1. Податок на доходи фізичних осіб застосовується в усіх країнах світу. 2. Декларування доходів громадян. 3. Передбачено застосування спрощених технологій оподаткування. 4. Існує знижка оподаткованого доходу залежно від кількості дітей у сім'ї. 5. Державний контроль та адміністрування. 6. Передбачена система податкових пільг. 7. Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету країни. 8. Однакова сутність та риси податкових систем України та країн ЄС. 9. Податкові системи України та країн ЄС розвиваються під впливом економічних, соціальних і політичних процесів у тій чи іншій країні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прозорість та відкритість оподаткування ПДФО. 2. Прогресивна шкала оподаткування доходів. 3. Існує нульова ставка оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів. 4. Правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні. 5. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами. 6. Надання соціальних пільг у справлянні податку з доходів фізичних осіб не окремим фізичним особам, а сім'ям. 7. В оподаткуванні заробітної плати, як правило, використовується прогресивна шкала, а в оподаткуванні інших доходів – пропорційні ставки. 8. Майже у всіх європейських країнах існує податок на розкіш.

Джерело: [7, с. 260; 2, с. 65–67; 14]

Проблеми щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС.

Україна	Країни ЄС
<ol style="list-style-type: none"> 1. Не досить повна база оподаткування ПДФО. 2. Негнучкість національної системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність. 3. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС. 4. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб. 5. Низький рівень податкової культури. 6. Високий рівень корупції в сфері оподаткування. 7. Загальноприйнята практика ухилення від сплати ПДФО. 8. Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіншовому секторі економіки. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. За високих доходів фізичної особи рівень оподаткування високий (наприклад, до 75% у Франції). 2. Жорсткий рівень адміністрування та контролю за оподаткуванням. 3. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на абсолютно всі доходи, отримані в країні або за її межами. 4. Стандартні податкові ставки в деяких європейських країнах не завжди застосовні до іноземців, що мають вид на проживання.

Джерело: [12; 13, с. 79]

ПДФО (впровадження неоподаткованого мінімуму, упорядкування пільг соціально незахищеним громадянам та громадянам, що мають заслуги перед державою).

4. Розроблення механізму стягнення податків з інших доходів громадян.

5. Впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю (сприятиме подоланню зловживань щодо ухилення від сплати податків).

6. Легалізація доходів громадян від тіншової економічної діяльності.

7. Нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку.

8. Застосування комбінацій щодо використання ПДФО. Усі види доходів повинні мати особистий механізм оподаткування, який дійсно враховує особливості їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування.

9. Прогресивна шкала має використовувати помірні ставки від 5 до 25%, що дасть змогу зменшити податкове навантаження на платників, які мають низький та середній рівень статку, та з часом підвищити його для платників, які мають високий рівень, що збільшить надходження до національного бюджету країни.

10. Варто перейняти успішний досвід країн ЄС щодо використання механізму дії ПДФО. Немає сенсу копіювати систему оподаткування, що діє у розвинених країнах ЄС, проте з огляду на їхній вдалий досвід можна впровадити деякі світові здобутки в національну систему оподаткування ПДФО.

11. Для розвитку бази оподаткування щодо ПДФО варто постійно здійснювати наукове, теоретичне та методологічне її обґрунтування.

12. Варто відмовитися від лише фіскального підходу до збільшення надходження до бюджету України. Основною метою вдосконалення ПДФО має бути підвищення рівня суспільного добробуту, що діє на користь самих платників податків. А це сприятиме підвищенню рівня податкової культури.

Висновки. Розглянувши переваги системи сплати податків з доходів фізичних осіб країн ЄС та порівнявши їх із сучасною системою оподаткування в Україні, варто відзначити, що прозорість та відкритість – основні правила податкової системи. Проведений аналіз показує, що ПДФО може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною шкалою, належати до місцевих чи загальнодержавних податків та направляти до одного чи кількох суб'єктів оподаткування, що визначає його регулятивну ефективність. Проте в Україні найважливішими базами оподаткування ПДФО є заробітна плата та проценти. Саме подальше удосконалення механізмів адміністрування ПДФО може підсилити роль цього податку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаденко А.Д. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб / А.Д. Гаденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/3/gadenko.php>.
2. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А.В. Гречко // Економіка та управління національним господарством. – 2014. – № 3. – С. 60–70.
3. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін. – К.: Знання, 2011. – 639 с.
4. Кривцов О.О. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб / О.О. Кривцов // Податкова політика. – 2010. – № 3(52). – С. 18–28.
5. Круковська О.В. Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії та перспективи / О.В. Круковська // Мукачівський державний університет. – 2016. – № 2. – С. 702–709.
6. Лебедзевич Я.В. Податкова реформа України: механізм реалізації та наслідки / Я.В. Лебедзевич, А.А. Скуратівська // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2(72). – С. 243–250.
7. Легкоступ І.І. Податкові системи в умовах глобалізації: проблеми взаємодії та перспективи розвитку / І.І. Легкоступ, К.В. Кацуба // Бізнес Інформ – 2014. – № 14. – С. 259–263.
8. Мартиненко В.П. Основні напрями розвитку оподаткування доходів фізичних осіб / В.П. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 5. – С. 70–73.
9. Податковий кодекс України редакція від 23.02.2017 № 1910-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.

10. Петик М.І. Перспективи модернізації податкової системи України в контексті європейської інтеграції / М.І. Петик, Л.А. Саварін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.4. – С. 271–278.
11. Сухорукова М.О. Фіскальна політика в умовах глобальної інституалізації: україна та досвід зарубіжних країн / М.О. Сухорукова // Scientific Journal «ScienceRise». – 2016. – №7/1(24). – С. 50–54.
12. Толочко В.М. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу / В.М. Толочко, Т. Ф. Музика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://modern-pharmacy.com.ua/oglyad-mehanizmu-styaguvannya-podatkov-v-ukrayini-ta-deyakh-krayinah-svitu>.
13. Тофан І. Проблематика оподаткування в країнах Євросоюзу / І. Тофан // Аграрна економіка. – 2012. – № 1–2. – Т. 5. – С. 78–82.
14. Шевчук І.В. Іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні / І.В. Шевчук [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.znau.edu.ua/visnik/2011_1_2/333.pdf.